

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ДИЗАЙНУ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК ІЗ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИМ КОНТЕКСТОМ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

СИДОРЕНКО Андрій

Інститут проблем сучасного мистецтва
Національної академії мистецтв України, Україна

Надано аналіз актуальних проблем українського дизайну та їх зв'язку із культурно-історичним контекстом ХХ – початку ХХІ ст. Метою стало виявлення зв'язків між державною політикою, економічним менеджментом та тенденціями в сфері дизайну. В ході дослідження проведено порівняльний аналіз суспільно-політичних особливостей країн Заходу, СРСР, незалежної України та сфери дизайну в їх економіках. Охарактеризовано еволюцію політичних, економічних та культурних умов існування українського дизайну ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: дизайн, естетична культура, український авангард, український модернізм, економічний менеджмент.

ВСТУП

Дослідження українського дизайну в культурно-історичному контексті ХХ – поч. ХХІ ст. дає можливість усвідомити специфічні для України проблеми естетичної культури, їх генезис та рівень дослідженості. Аналіз даної проблематики розкриває фактори, які впливають на розвиток дизайну та мистецтва в Україні, надає їм характеристики з огляду на різні політичні та економічні умови.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Виявити характер розвитку українського дизайну, який намітився з початку ХХ ст., зазначити основні його проблеми та досягнення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Розвиток дизайну в Україні сьогодні існує в умовах ринкових відносин, проте так було не завжди, — більшу частину ХХ ст він перебував в обставинах ідеологічного пресингу та цензури. Десятиліттями бюрократична машина СРСР працювала в параноїдальному режимі шукаючи ворожий слід навіть там, де його не могло бути — в мистецтві та дизайні. Подібна політика з одного боку гальмувала інновації, з іншого спонукала художників та дизайнерів шукати шпарини в системі, щоб вибороти собі творчу свободу.

Та загалом ця параноя шкодила самій радянській державі – спричиняла її економічну відсталість та культурну ізольованість, – попри величезні природні та людські ресурси [1]. Особливо деструктивною була репресивна політика відносно дореволюційної інтелігенції, серед якої художники, літератори, театральні, науковці, інженери, технологи. Саме серед освічених людей шукали класового ворога – буржуазію [2].

Результатом такого політичного курсу став катастрофічний брак професійних кадрів. Тому вже з початку 1930-х років Радянський союз, попри офіційну критику буржуазних країн, вдається до промислового шпигунства в країнах Заходу [1]. Такий крок мав би вирішити багато проблем, але негнучка система управління була не в стані використати отримані розвіддані з максимальною користю для суспільства. Основні сили спрямовувались на військову та ракетно-космічну промисловість. В інших галузях керувались принципом здешевлення та спрощення, що відбивалось як на дизайні, так і на якості самої продукції.

В 1960-тих роках вже було вдосталь кваліфікованих кадрів та ідей для виробництва, але все одно кошти ніколи не шкодувались тільки на оборону, тож переважна кількість прогресивних ідей для інших галузей залишались тільки в планах.

В СРСР, як відомо, не було приватного підприємництва, так само як і конкуренції між виробниками, хоча саме конкуренція стимулює підвищувати ринкову привабливість товару та витратити окремі кошти на збільшення продуктивності праці, маркетинг, рекламу, дизайнерів, технологів, від креативності яких залежить успіх та ефективність бізнесу [1].

Кризу підсилював і той факт, що в Радянському союзі був тільки один крупний інвестор – це сама держава, натомість в капіталістичних країнах, – їх сотні, а то і тисячі. Вони без допомоги держави розбудовують високотехнологічну промисловість сплачуючи за це, ще й податки.

Економіка та суспільні умови СРСР були збудовані зовсім іншим чином. Без внутрішньої конкуренції та боротьби за споживачів держава, як монопольний власник всієї промисловості, не мала особливого стимулу для модернізації виробництва. Відтак споживачі в своєму виборі вимушені були орієнтувались не на дизайн та якість продукції, а на її наявність у магазинах [1].

З тих же причин не було підстав створювати широкий асортимент товарів та послуг для поліпшення життя та побуту – більшість людей за роки боротьби держави із проявами «буржуазного мислення» звикли применшувати свої реальні статки та купівельну спроможність – щоб не спровокувати до себе заздрість та осуд. Системну недосконалість радянської економіки спробували виправити в добу Перебудови, але це не врятувало СРСР від розвалу.

Нові історичні обставини принесли за останні 25 років багато поліпшень для вільного розвитку культури. В Україні з'явилися ознаки ринкової економіки, в якій дизайн зайняв, як окрема галузь, – своє

логічне місце. Проте найбільший попит сьогодні помічений на ринку мультимедійного, графічного та інтер'єрного дизайну. Промисловий дизайн найбільш затребуваний у проектуванні меблів, деталей інтер'єру, екстер'єру, зовнішньої реклами.

За ці 25 років споживачі в Україні досить швидко стали орієнтуватись на західні тенденції в дизайні, проте набагато повільніше еволюціонує їх естетична культура. Поширеною є тенденція сприймати себе і свою країну лише в ролі набувачів імпортованих з-за кордону готових товарів та тенденцій в дизайні. А відтак дуже незначний прошарок фахівців розуміє потребу у подоланні стереотипного мислення, та безконтрольного ідейного плагіату [2].

Часи панування комуністичної ідеології суттєво підірвали віру суспільства в його культурну спорідненість із Західним світом, забувалися імена українських конструкторів, науковців, дизайнерів та митців, які стали новаторами світового масштабу (І. Сікорський, К. Малевич, В. Татлін, В. Єрмілов, О. Богомазов тощо) [3]. Навіть станом на сьогодні ще не достатньо зроблено для того, щоб суспільство отримувало об'єктивне уявлення про українську культуру та відновлювало історичну пам'ять вирваних із неї сторінок.

Досі попри великий потенціал для поліпшення культурного іміджу країни, в певній кризі перебуває внутрішня та міжнародна популяризація українського авангарду 1910-х – 1920-х років. В цьому питанні прогрес відбувся лише у вузькому науково-освітньому середовищі [3].

Кліше «буржуазний-націоналізм» стало вироком та сигналом для застосування репресій та цензури не тільки в 1930-ті, коли Сталін вирішив згорнути авангардизм в СРСР, а і в 1960-ті – коли частково в умовах послаблення контролю митці почали відновлювати художньо-стилістичні засоби модернізму в графічному дизайні, монументальному мистецтві та літературі [2].

Процес цієї боротьби держави із «проявами формалізму» висвітлювався виключно однобічно – з позиції того, хто обвинувачує, володіючи силовими структурами та засобами масової інформації [2]. Отже формувати альтернативну думку були здатні лише сильні особистості з неординарним талантом та яскравою індивідуальністю. Всі ці якості, які сьогодні цінуються в художниках та дизайнерах, – в радянські часи частіше викликали не захоплення, а навпаки настороженість та підозри. Репресії проти інтелігенції залишили в ментальності значної частини суспільства напівсвідому обережність до всього, що якимсь чином пов'язано із мистецьким авангардом, неординарними смаками та сучасними експериментами в мистецтві.

ВИСНОВКИ

Визначені основні економічні, культурні та суспільно-політичні фактори, які впливають на розвиток дизайну в Україні. Порівняльний аналіз суспільно політичних особливостей західних країн та СРСР виявив, що економічний менеджмент, який нав'язувала радянська влада був вкрай неефективний, зокрема, він зумовив велику залежність від технологічного шпигунства та ідейного плагіату в сфері машинобудування та промислового дизайну. Згорання українського авангарду в 1930-ті та подальша цензура і боротьба радянської влади проти формалізму в дизайні та мистецтві створили прогалини в історичній пам'яті та негативно вплинули на еволюцію естетичної культури значної частини українського суспільства. Одним з пріоритетних напрямів у вирішенні актуальних проблем українського дизайну, – зокрема, створення умов для формування розвиненої естетичної культури, – є заснування освітніх програм, які висвітлюють досягнення українських новаторів мистецтва та їх роль в історії світового дизайну.

ЛІТЕРАТУРА

1. McGuirk J. Made in Russia: What we can learn from Soviet / McGuirk J. [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2011/jun/23/made-in-russia-soviet-design>
2. Криволапов М. Українське мистецтво ХХ століття в художній критиці. Теорія. Історія. Практика : монографія - 2-ге вид / Криволапов М. – К. : КИТ, 2010. – 475 с.
3. Горбачов Д. Український авангард 1910-1930 років: Альбом / Авт.-упоряд. Д. О. Горбачов. – К.: Мистецтво, 1996. – 400 с.

SYDORENKO A.

THE ACTUAL PROBLEMS OF THE UKRAINIAN DESIGN AND THEIR CONNECTION WITH THE CULTURAL AND HISTORICAL CONTEXT OF XX-TH —THE BEGINNING OF XXI-ST CENTURY

These theses give an analysis of the current problems of Ukrainian design and their connection with the cultural and historical context of the twentieth and early twenty-first century. The aim was to identify the links between government policy, labor management and design trends. The comparative analysis of the peculiarities of the countries of the West, the USSR, independent Ukraine helps to detect the role of design in their economies. This analysis gives definition of the evolution of economic and cultural conditions of the existence of Ukrainian design of the twentieth and early twenty-first century.

Key words: *design, aesthetic culture, Ukrainian avant-garde, Ukrainian modernism, economic management.*